

Ana Mikić Čolić

Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku
amikic@ffos.hr

Sociokulturna kompetencija u hrvatskome kao inome jeziku

Jezična sposobnost, definirana s komunikacijskog stajališta, podrazumijeva sposobnost korisnika jezika da zna što reći i kako to reći u određenom komunikacijskom kontekstu. Dakle, korisnik jezika mora se znati koristiti jezikom na način koji je prihvatljiv u određenom društvenom i kulturnom okruženju. Elemente te kompetencije naziva se, najčešće, sociokulturna ili međukulturna kompetencija. Ta je kompetencija sastavni dio komunikacijske kompetencije, a podrazumijeva znanje o specifičnostima društva i njegove kulture. Istraživanje u ovome radu sastoji se od dva dijela. U prvome dijelu istražiti će se zastupljenost područja sociokulturnih znanja u udžbenicima hrvatskoga kao inoga jezika. Drugi dio donosi rezultate istraživanja stavova polaznika tečajeva hrvatskoga kao inoga jezika o važnosti sociokulturnih znanja u procesu ovladavanja jezikom te ulozi tih znanja u stvaranju i održavanju motivacije za učenje inoga jezika. Istraživanje je provedeno anketnim upitnikom na 34 ispitanika koji pohađaju tečajeve hrvatskoga kao inoga jezika na razinama A1 i B2 na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.

Ključne riječi: sociokulturna kompetencija, hrvatski kao ini jezik, udžbenici za učenje hrvatskoga kao inog jezika, motivacija

1. Uvod

Temeljni je poticaj za svako učenje *znati*, pa tako i za učenje inih jezika. No, kada je o učenju jezika riječ, osim *znati*, važno je – ako ne i važnije – i *znati kako*. Uspješna komunikacija ne može se ostvariti primjenom isključivo leksičkih i gramatičkih elemenata, iz čega proizlazi zaključak da korisnik jezika mora znati kako se koristiti jezikom na način koji je prihvatljiv u određenom društvenom i kulturnom kontekstu (Pavičić Takač i Bagarić Medve 2013). Većina modela komunikacijske kompetencije¹ prepoznala je taj aspekt znanja, ali različito ga nazivaju i određuju: sociolingvistička kompetencija, sociokulturna, pragmatička, interakcijska, akcijska, funkcionalna ili međukulturna kompetencija. Znanja koja se obuhvaćaju navedenim terminima u različitim modelima komunikacijske kompetencije dijelom se preklapaju, ali ipak ima i razlika. Pragmatička bi se kompetencija tako odnosila na funkcional-

¹ O modelima komunikacijske kompetencije više u Bagarić i Mihaljević Djigunović (2007).

nu uporabu jezičnih resursa – jezičnih funkcija, govornih činova – diskursno znanje, društveno-kulturno znanje i znanje o svijetu (Zajednički europski referentni okvir za jezike² 2005). Canale (1983, prema Pavičić Takač i Bagarić Medve 2013: 191) tumači da sociolingvistička kompetencija podrazumijeva samo sociokulturne norme čime se premošćuje uočena zapostavljenost sociolingvističke kompetencije u poučavanju inoga jezika u odnosu na neopravdano pridavanje važnosti gotovo isključivo gramatičkoj točnosti nauštrb prikladnosti izričaja. Gulešić Machata (2013, 2015, 2017), Novak Milić (2012) i Petravić (2016) pod sociokulturnom ili međukulturnom kompetencijom podrazumijevaju znanja o specifičnim pojavama u određenom društvu i njegovoj kulturi, a rezultat je razvijanja te kompetencije kulturna senzibilizacija (Cvikić 2012), odnosno kulturna empatija (Deardorff 2006). Fantini (2009) zaključuje da je zapravo riječ o temeljnim međuljudskim osobinama koje u kontekstu ovladavanja inim jezikom postaju i međukulturne. U ovome radu odlučujemo se za termin *sociokulturna* kompetencija jer smatramo da najpreciznije određuje znanja koja se tim terminom podrazumijevaju – specifične pojave u nekom društvu i njegovoj kulturi.

Povećanjem globalne mobilnosti ciljevi i svrha nastave inih jezika značajno su se promijenili posljednjih desetljeća, a naglasak se u ovladavanju jezicima stavlja na komunikaciju. Iako je razvoj sociokulturne kompetencije cjeloživotni proces i moguć je, makar djelomično, i bez sustavna poučavanja, nastava inih jezika mora se prilagođavati novim okolnostima i onim učenicima kojima je čak i važnije postići zadovoljavajuću međukulturnu nego visoku jezičnu sposobnost (Novak Milić i Gulešić Machata 2006). Dakle, i najoskudnija razmjena poruka i informacija ne može i ne smije ignorirati identitet komunikatora, a to znači da svi oni koji poučavaju ine jezike moraju u svoje poučavanje uključiti i podatke o svakodnevnom životu i uvjetima života, međuljudskim odnosima, vrijednostima, uvjerenjima, umjetnosti, religiji, humoru, književnosti, popularnoj glazbi, govoru tijela, društvenim konvencijama, ritualnim ponašanjima... Nastavnici jezika moraju postati nastavnici jezika i kulture (Byram 2009).

Novak Milić i Gulešić Machata (2006) ističu da mnogi nastavnici hrvatskoga kao inoga jezika ne znaju mnogo o sociokulturnoj kompetenciji i o tome kakva bi kulturološka znanja njihovi učenici trebali imati na kraju tečaja. Ne znaju koje bi kulturološke teme trebali obrađivati, u kojem omjeru prema drugom gradivu i na koji način, a mnogi nastavnici ne vide ni potrebu da se učenike jezika poučava i kulturološkim činjenicama.

1.1. Ciljevi rada i bipoteze

Ciljevi ovoga rada, oblikovani imajući u vidu dosadašnja istraživanja i saznanja o sociokulturnoj kompetenciji u domaćoj, ali i inozemnoj glotodidaktici, mogu se razdvojiti u dva smjera. Prvi je analiza i pregled sociokulturnih informacija u udžbenicima za učenje hrvatskoga kao inoga jezika na svim razinama prema ZEROJ-u, čija

² U nastavku rada ZEROJ.

je svrha utvrđivanje prate li udžbenici najnovije spoznaje o poučavanju inih jezika te potrebe samih učenika. Drugi je smjer analiza stavova učenika o sociokulturnim sadržajima koji se (ne) poučavaju te njihov utjecaj na razvoj i održavanje motivacije za ovladavanje inim jezikom.

S obzirom na dosadašnja istraživanja sociokulturne kompetencije, ali i vlastito iskustvo u poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika, postavljene su ove istraživačke hipoteze:

H1: Sociokulturne činjenice zastupljene su u svim analiziranim udžbenicima za učenje i poučavanje hrvatskoga kao inog jezika.

H2: Sociokulturne činjenice zastupljenije su u udžbenicima za više razine znanja prema ZEROJ-u.

H3: Ispitanici žele biti upoznati sa sociokulturnim činjenicama jednako na svim razinama učenja.

H4: Sociokulturne činjenice utječu na razvijanje i održavanje motivacije za ovladavanje inim jezikom.

2. Sociokulturna kompetencija u udžbenicima za učenje i poučavanje hrvatskoga kao inoga jezika

2.1. Didaktičko oblikovanje udžbenika

Poljak (1980) udžbenik određuje kao osnovnu školsku knjigu koja je pisana na osnovi nastavnog plana i programa i upravo ga ta odrednica razlikuje od stručne, znanstvene i umjetničke literature. Učenici se njime koriste svakodnevno u svom školovanju te je zbog toga nužno da on bude didaktički oblikovan kako bi bio što učinkovitiji. Poljak (1980: 27) nadalje tvrdi da „kvalitetno didaktički oblikovan udžbenik može uvjetovati i kvalitetniji metodički način rada nastavnika i učenika u nastavi, a napose racionalnije i ekonomičnije samostalno učenje učenika iz udžbenika izvan nastave.“ Didaktičko je oblikovanje udžbenika, nažalost, uvijek aktualan problem. Često se mogu čuti pritužbe da učenici ne upotrebljavaju udžbenik, da ne znaju čitati udžbenik, da ne znaju iz njega učiti, da ne znaju po njemu raditi, da nemaju radnih navika ili da im nedostaje radna kultura (Poljak 1980: 26). Zbog toga su izvedena četiri načela didaktičkog oblikovanja kojih bi se autori udžbenika trebali držati pri sastavljanju udžbenika (Poljak 1980). Prvo načelo odnosi se na oblikovanje udžbenika u skladu sa zakonitostima i strukturom obrazovnog procesa. Drugo načelo govori da se u oblikovanju i sastavljanju udžbenika treba izbjegavati neznatstvena tumačenja da se znanje i sposobnosti mogu učenicima dati i prenijeti, odnosno, s druge strane, da učenici znanje i sposobnosti mogu dobiti i primiti. Naprotiv, u oblikovanju udžbenika trebalo bi se polaziti od postavke da učenici znanje i sposobnosti stječu, usvajaju, formiraju i izgrađuju svojom vlastitom aktivnošću. Takvo se formiranje i usvajanje znanja postiže stavljanjem što brojnijih i raznovrsnijih aktivnosti u udžbenik – senzornih, praktičnih, izražajnih i misaonih. Trećim se načelom udžbenik određuje kao izvor obrazovanja za koji autor u didaktičkom oblikovanju mora

naći pogodna rješenja kako će posredstvom poučavanja pomoći učeniku u učenju pojedinog nastavnog predmeta i ujedno ga time poučavati u učenju uopće. Četvrtim se načelom još jednom ističe specifičnost oblikovanja udžbenika u odnosu na ostale izvore znanja (nastavnikova izlaganja i poučavanja, audiovizualna nastavna sredstva i sl.). Udžbenik se ne smije smatrati zamjenom za ostale izvore znanja, nego njihovom dopunom i proširenjem. Vrijednost udžbenika određuje se i po tome koliko i kako upućuje na ostale izvore znanja, odnosno omogućuje li komunikaciju s drugim knjigama. Vezana je s tim i samostalnost učenika kojoj treba doprinijeti i kvalitetno oblikovan udžbenik koji će poticati na samostalan rad, stimulirati, motivirati i upućivati učenika na stalnu „komunikaciju“ s udžbenikom (Malić 1986). Tufekčić (2012) uz sve navedene značajke upućuje i na važnost aktualnosti udžbenika, ali i na činjenicu da oni nisu namijenjeni za samostalan rad te da je uz dobar udžbenik ključno i nastavnikovo „vodstvo“.

2.2. Udžbenici za učenje i poučavanje hrvatskoga kao inoga jezika

Danas se na hrvatskome i inozemnome tržištu može pronaći mnogo udžbenika namijenjenih učenju hrvatskoga kao inoga jezika. Svi se priručnici međusobno razlikuju po tome jesu li ih napisali izvorni govornici hrvatskoga jezika ili inozemni kroatisti, kojim su korisnicima namijenjeni te kojoj su razini učenja namijenjeni (Jelaska i dr. 2005: 219). Pri odabiru najprikladnijega udžbenika za učenje i poučavanje stranoga jezika nastavnici su najčešće vođeni svojom intuicijom, a veliku ulogu u izboru imaju značajke poput izgleda, zanimljivosti, korisnosti, tema i sl. (Jelaska i dr. 2005: 226). Izbor najprikladnijeg udžbenika ponekad nije lagan zbog nedostatka određenih priručnika. Jelaska i dr. (2005: 225) navode da se „pojedine [se] vrste priručnika objavljuju češće od drugih, npr. udžbenici za početno učenje hrvatskoga, ali je zamjetan kroničan nedostatak velikoga broja specijaliziranih udžbenika. Hrvatskomu jeziku nedostaju udžbenici za poučavanje na srednjim, a posebno na naprednim stupnjevima, udžbenici za poslovni jezik ili za jezik pojedine struke.“

U ovom je radu analizirano 11 udžbenika za učenje hrvatskoga kao inoga jezika od razine A1 do razine C1. U tekstu koji slijedi ukratko će se predstaviti svaki od udžbenika. Analizirani su udžbenici objavljeni i namijenjeni poučavanju u Hrvatskoj. Budući da su udžbenici oblikovani prema razinama ZEROJ-a, broj cjelina i broj nastavnih sati za koje su predviđeni podjednaki su.

Udžbenik *Učimo hrvatski 1* autorica Vesne Kosovac i Vide Lukić (2013) namijenjen je stranim polaznicima koji počinju učiti hrvatski jezik. Sadrži osnovni vokabular, strukture i fraze svakodnevne jednostavne komunikacije. Udžbenik *Učimo hrvatski 2* istih autorica (2011) predstavlja nastavak udžbenika *Učimo hrvatski 1*. Namijenjen je onim učenicima koji su ovladali osnovama gramatike te vokabularom i frazama koji su potrebni za svakodnevnu jednostavnu komunikaciju na hrvatskom jeziku. Nakon što ovladaju gradivom udžbenika *Učimo hrvatski 2* učenici mogu postići razinu A2 prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike (Kosovac i Lukić 2011: 3).

Udžbenik *Učimo hrvatski 3* (2009) autora Višnje Kostrenčić, Miljenka Kovačiceka i Vide Lukić nastavak je prethodnih dvaju udžbenika. Na trećem stupnju učenici će proširiti svoj rječnik, ovladati složenijim jezičnim problemima u govoru i u pismu te će dobiti razne informacije o hrvatskoj kulturi (Kostrenčić, Kovačicek i Lukić 2009: 3). Udžbenici *Dobro došli 1* (2010) i *Dobro došli 2* (2007) Jasne Barešić također su namijenjeni početnom učenju hrvatskoga jezika, kao i udžbenik *Hrvatski za početnike* Marice Čilaš Mikulić, Milvije Gulešić Machata, Dinke Pasini i Sande Lucije Udier (2015).

Udžbenici *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga jezika za više početnike (A2–B1)* (2013), *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga jezika za niži srednji stupanj (B1–B2)* (2014) i *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika (B2)* (2015) autorica Marice Čilaš Mikulić, Milvije Gulešić Machata i Sande Lucije Udier namijenjeni su studentima kroatistike, hrvatskim iseljenicima, dopunskim školama u inozemstvu te svim ostalim polaznicima tečajeva hrvatskoga jezika s većim brojem sati. Posljednji je u istoj seriji *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika (B2–C1)* (2017) autorice Sande Lucije Udier namijenjen poučavanju i učenju na višoj podrazini razine B2 prema ZEROJ-u koja predstavlja prijelaz prema razini C1. Najnoviji je udžbenik *Prijeđimo na ti 1* (2020) autorica Josipe Korljan Bešlić i Helene Burić namijenjen također početnom učenju hrvatskoga jezika.

2.3. Sociokulturne informacije u udžbenicima za učenje i poučavanje hrvatskoga kao inoga jezika

Svi su navedeni udžbenici analizirani s obzirom na sociokulturne informacije koje donose, a sažet pregled kulturoloških tema koje se obrađuju naveden je u tablici 1.

Tablica 1. Sociokulturne informacije u udžbenicima za učenje i poučavanje hrvatskoga kao inoga jezika

Udžbenik	Sociokulturne informacije
<i>Učimo hrvatski 1</i>	/
<i>Učimo hrvatski 2</i>	Zagreb i Split, Dobriša Cesarić: <i>Slap</i> , <i>Voćka poslije kiše</i> , članci iz <i>Večernjeg lista</i> , životopis Marije Jurić Zagorke, Vladimir Nazor: <i>Cvrčak</i> , Josip Pupačić: <i>More</i> , pozdravi, Hum (Istra), nacionalni park Risnjak, Marin Držić, tartuf – kralj gljiva, Bajadera, Podsused blizu Zagreba
<i>Učimo hrvatski 3</i>	Samobor, Plitvička jezera, Dubrovnik, plan grada Zagreba, dvorac Veliki Tabor, Karlovac, Marko Marulić, Ivan Meštrović, Marko Polo, poznati Dubrovčani
<i>Dobro došli 1</i>	Zagrebačka okolica, Zagorje, Gornji grad i Dolac u Zagrebu, Hrvatske pokrajine, Zagreb – čist grad
<i>Dobro došli 2</i>	Tin Ujević: <i>Notturmo</i> , Dobriša Cesarić: <i>Oblak</i> , Enes Kišević: <i>Autobiografija</i> , <i>Svoj djeci svijeta</i> , Zvonimir Balog: <i>Što se od vode pravi</i> , <i>Što rade životinje kad hoće da se rukuju</i> , Josip Pupačić: <i>More</i> , Dobriša Cesarić: <i>Voćka poslije kiše</i> , Grigor Vitez: <i>Tiha, tiha pjesma</i> , Dubrovačke ljetne igre, Višnja Stahuljak: <i>Pustolovka</i>

<i>Hrvatski za početnike</i>	Osnovni podaci o Hrvatskoj i hrvatskom grbu, geografskoj raznolikosti, znameniti Hrvati na hrvatskim novčanicama, park Maksimir, Meštrović i njegove skulpture, Zagreb, hrvatsko društveno uređenje, podjela na županije, regionalne posebnosti, obitelj Kostelić, Arena u Puli, hrvatske turističke destinacije, regionalni proizvodi, navike Hrvata, hrvatska kuhinja po regijama, hrvatski film, Varaždin, kratka povijest kravate, Rastoke, Plitvička jezera i ostali hrvatski nacionalni parkovi, Zadar, hrvatsko iseljništvo, <i>Sinjska alka</i> i <i>Hrvatska čigra</i> , hrvatski blagdani, suveniri, hrvatski obrazovni sustav, Hrvatsko zagorje, hrvatski sportaši, izumitelji, književnici, hrvatska himna
<i>Razgovarajte s nama!</i> , udžbenik za razine A2 i B1	Osnovni podaci o Republici Hrvatskoj, <i>Croatium</i> – Centar za hrvatski kao drugi i strani jezik, hrvatski jezik i pismo, običaj ljubljennja, Zagreb i Hrvatsko zagorje, odlazak u posjet Hrvatskoj, Gorski kotar, Kordun, Moslavina, običaj pijenja kave i druženja uz kavu, Istra, Podravina i Međimurje, o izrazu „Samo malo!“, prvi tramvaji i automobili u Hrvatskoj, Lika, o oblačenju za različite prilike, najuža ulica na svijetu, Kvarner, o radnim običajima u Hrvatskoj, sjeverna i srednja Dalmacija, o hrvatskom medijskom prostoru, Pavao Pavličić, dvorac Pejačević u Našicama, Slavonija i Baranja, hrvatska imena ljudi, popularna imena za djecu, imena hrvatskih gradova, južna Dalmacija, hrvatski iseljenici
<i>Razgovarajte s nama!</i> , udžbenik za razine B1 i B2	HAZU, Bašćanska ploča, prva hrvatska tiskana knjiga, Tin Ujević, Hrvati i strani jezici, Hrvatski sabor, Savka Dabčević Kučar, život u Hrvatskoj u suvremeno doba, poznati hrvatski znanstvenici, Nikola Tesla, Ivan Vučetić, Eduard Penkala, mobiteli u Hrvatskoj, hrvatska umjetnosti i poznati hrvatski umjetnici, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagrebačka škola crtanog filma, hrvatska naivna umjetnost, slikar Ivan Generalić, nacionalni parkovi, parkovi prirode, bjeloglavi sup, Lonjsko polje, Čigoč, europsko selo roda, Dragutin Gorjanović Kramberger, aktivizam u Hrvatskoj, Andrija Štampar, humanitarne udruge u Hrvatskoj, Milka Trnina, Cedevita, Vegeta, hrvatski sportaši i sportašice, hrvatske dnevne novine i časopisi, Marija Jurić Zagorka, planinarenje, boćanje, slavne Hrvatice u prošlosti, Ivana Brlić Mažuranić, Jadranka Kosor, starohrvatska mitologija, Dora Pejačević, Slava Raškaj, hrvatsko tržište rada, Julije Klović
<i>Razgovarajte s nama!</i> , udžbenik za razinu B2	Nazivi hrvatskih mjeseci, Milivoj Slaviček: <i>Moj jezik</i> , Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika, Muzej Ljudevita Gaja u Krapini, Dani hrvatskog književnog jezika, Nikola Tesla, Marin Soljačić, Peek&Poke, Muzej starih računala i informatičke tehnologije u Rijeci, nacionalne manjine u Hrvatskoj, Muzej seljačkih buna u Gornjoj Stubici, Ivana Simić Bodrožić: Hotel Zagorje, Sa(n)jam knjige u Istri, Marko Marulić, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Muzej soli u Ninu, indeks sreće u Hrvatskoj, Kristian Novak: <i>Črna mati zemla</i> , Muzej prekinutih veza u Zagrebu, studiranje i visoko obrazovanje u Hrvatskoj, matura, Festival jednakih mogućnosti, Muzej Privredne banke u Zagrebu, Hrvatski Sabor, izložba Zlato i srebro Zadra, hrvatski filmovi, Animafest, hrvatski glazbeni festivali, Tjedan suvremenog plesa, kino Metropolis, tipični hrvatski proizvodi, putopisac Davor Rostuhar, Muzejsko-memorijalni centar Dražen Petrović

Razgovarajte s nama!, udžbenik za razine B2 i C1	Festival baštine, Špancirfest, hrvatska nematerijalna kultura u 21. stoljeću, kravata, moderni obiteljski život u svjetlu starih običaja, uspomena na pokojnike i hrvatska groblja, ekološka proizvodnja hrane, laži u koje vjeruju Hrvati, Marco Polo, urbane promjene u Zagrebu na prijelazu stoljeća, hrvatska kinematografija, planina Medvednica, Trg Petra Preradovića u Zagrebu, Terraneo, Cest is d'Best, uskrсни običaji u Hrvatskoj, GMO – stanje u Hrvatskoj, javna diplomacija i imidž u Hrvatskoj, putovanje braće Seljan, zaštićena priroda u Hrvatskoj
Prijeđimo na ti 1	Osnovni podaci o Hrvatskoj, čokolada s rižom, hrvatski gradovi, Hrvatska u brojevima, hrvatski kraljevi, najbolje iz Hrvatske, <i>picigin</i> , zabrane i dopuštenja u Hrvatskoj, tradicionalna hrvatska hrana i piće, hrvatski nazivi mjeseci, Nikola Tesla, hrvatski izumitelji i izumi, stara hrvatska pisma, glagoljica, Faust Vrančić, život u Splitu, Zagreb, Rijeka, Brač, Dubrovnik, Korčula, Marko Polo, stari nazivi hrvatskih gradova i mjesta, staroslavenska mitologija, Ivana Brlić Mažuranić, Ogulin, hrvatski filmovi i književna djela, hrvatski umjetnici, Domovinski rat, Vukovar, djevojčica u plavom kaputiću, Hrvatska gorska služba spašavanja, Stipe Božić, <i>fjaka</i> , deset dalmatinskih zapovijedi

Novak Milić i Gulešić Machata (2006) govoreći o sociokulturnim temama u udžbenicima za učenje i poučavanje hrvatskoga kao inoga vrlo kritično ističu dojam da su kulturološke teme izabrane nasumce, podaci nerijetko netočni, a stvarnost često zagrebocentrična – drugi se hrvatski gradovi i regije spominju rijetko ili uopće nisu spomenuti. Teme su uvriježene: glavni grad, turistička odredišta, izletišta, neki hrvatski pisci i pjesnici, svakodnevni život (restoran, kupnja, tramvaj, pošta). Nadalje navode da je kultura u većini postojećih udžbenika tek popratni sadržaj kojemu je osnovni cilj prikazati određena gramatička ili leksička obilježja jezika. Pomaci su k modernijemu pristupu rijetki, zaključuju. Iako su kritike opravdane, udžbenike bi trebalo promatrati i u skladu s vremenom u kojemu su nastali. Naime, Zagreb je dugo bio jedini grad u kojemu su se nudili tečajevi hrvatskoga kao inoga jezika i bili su namijenjeni gotovo isključivo studentima filologije. Pokretanjem tečajeva hrvatskoga kao inoga jezika u drugim gradovima te promjenom sastava polaznika tečajeva otvorio se prostor za druge, nove teme i za drukčiji pristup odnosu standardnog i nestandardnih idioma. To pokazuju i rezultati prvoga dijela analize.

Iz podataka navedenih u tablici 1 razvidno je da je pomaka bilo, a gotovo sve što se često navodilo kao nedostatak, prevladano je u udžbenicima novijega datuma. To je ponajprije rezultat sustavnih analiza i istraživanja autora udžbenika, na temelju kojih se udžbenički sadržaj mijenjao i unaprijeđivao. Pionirski su u tom pokušaju modernizacije udžbenika za hrvatski kao ini jezik priručnici *Croatiuma*, najdugovječnijeg centra za hrvatski kao ini jezik u Hrvatskoj i svijetu. U njihovim udžbenicima *Hrvatski za početnike* i seriji *Razgovarajte s nama* kulturološke se informacije supostavljaju s komunikacijskima, gramatičkim i pragmatičkim čime se sugerira njihova

ravnopravnost i jednakovrijednost u procesu ovladavanja inim jezikom. To se sugerira i uvodnim tablicama u udžbenicima u kojima su sve kompetencije ravnomjerno zastupljene. Kulturološki tekstovi nisu u funkciji isključivo ovladavanja gramatičkim i leksičkim znanjima.

Nešto je drukčija situacija u seriji udžbenika *Učimo hrvatski* čiji je prvi dio ujedno i jedini u kojemu uopće nema kulturoloških informacija,³ dok i sami autori tek u uvodniku treće knjige najavljaju i informacije o hrvatskoj kulturi. Slično je i u udžbenicima *Dobro došli* u kojima su kulturološke informacije oskudne, tradicionalne i uglavnom su u funkciji razvijanja drugih jezičnih kompetencija. Potpuni metodološki i didaktički zaokret napravile su autorice najnovijega udžbenika *Prijeđimo na ti 1* koji je nastao u okviru Centra za hrvatske studije u svijetu Filozofskog fakulteta u Sveučilišta u Splitu. Taj se udžbenik može bez dvojbe odrediti kao prvi regionalni (ako ne i urbani) udžbenik za učenje i poučavanje hrvatskoga kao inoga jezika jer se preko naslovnice s motivom mora⁴ do sadržaja korisnika udžbenika „uvlači“ u *splitski dir*. Iz udžbenika se tako može saznati što je *picigin*, *fjaka* i koje su dalmatinske zapovijedi čime se prevladava i zamjerka starijim udžbenicima da poučavaju „neprirodni“ standardni jezik.

Promotre li se podaci iz tablice 1 s tematskog stajališta, razvidno je da udžbenici pokrivaju širok spektar sociokulturnih tema – svakodnevni život, uvjete života, međuljudske odnose, vrijednosti, uvjerenja i stavove vezane uz stanovništvo, državno uređenje i sl., govor tijela, društvene konvencije, ritualna ponašanja (prema Gulešić Machata 2013, 2015, 2017).

Prvi dio istraživanja – analiza sociokulturnih tema u udžbenicima hrvatskoga kao inoga – nudi argumente i za postavljene istraživačke hipoteze. Prva je tako – sociokulturne činjenice zastupljene su u svim analiziranim udžbenicima za učenje i poučavanje hrvatskoga kao inog jezika – tek djelomično potvrđena jer se analizom pokazalo da postoje udžbenici u kojima nema kulturoloških informacija (*Učimo hrvatski 1*). I druga je hipoteza – sociokulturne činjenice zastupljenije su u udžbenicima za više razine znanja prema ZEROJ-u – djelomično potvrđena. Udžbenici novijega datuma ipak imaju ravnomjernu zastupljenost komunikacijskih, gramatičkih i kulturoloških informacija na svim razinama poučavanja i, što je možda i važnije, kulturološke informacije nisu u funkciji isključivo razvoja drugih kompetencija.

Raznovrsnost i ravnomjerna zastupljenost različitih sadržaja, pristupa i metoda potiče na zaključak i o dobro didaktički oblikovanim udžbenicima koji pozivaju na dijalog.

³ Podzastupljenost sociokulturnih informacija na početnim razinama učenja može se dijelom opravdati usmjerenošću na stjecanje jezičnih znanja, s obzirom na složenu morfologiju hrvatskoga jezika.

⁴ Motiv mora pojavljuje se i na naslovnici udžbenika *Dobro došli 2*, ali osim privlačenja pozornosti prepoznatljivom vizurom Dubrovnika, ne nalazimo drugo opravdanje za takvo oblikovanje jer je u odnosu na sadržaj udžbenika ta fotografija na naslovnici potpuno nefunkcionalna.

3. Istraživanje stavova o sociokulturnoj kompetenciji

Govornik na razini A1 treba biti upoznat s osnovnim činjenicama o životu u Hrvatskoj, a najčešće su teme u udžbenicima za početno učenje: hrana i piće, državni praznici i blagdani, slobodno vrijeme, način provođenja odmora, običaj pijenja kave i slično. Na razini B2 usložnjava se izbor tema sociokulturnog znanja kojim korisnici trebaju ovladati, a posebna se pozornost stavlja na razvijanje svijesti o tome kako jedna zajednica doživljava drugu. Sociokulturno kompetentan govornik svjestan je nacionalnih stereotipa o vlastitoj i hrvatskoj kulturi te nastoji prevladati stereotipe. Dakle, naglasak se stavlja na razvijanje međukulturne svijesti, odnosno na suodnos s vlastitom kulturom, ali i drugim kulturama koje govornik poznaje (Gulešić Machata 2015).

Da bi se istražili stavovi polaznika tečajeva hrvatskoga kao inoga jezika na razinama A1 i B2 o važnosti i zastupljenosti sociokulturnih tema u nastavi, u siječnju 2022. provedeno je istraživanje na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.

3.1. Ispitanici

U istraživanju stavova o važnosti i zastupljenosti sociokulturnih tema u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku sudjelovale su dvije skupine ispitanika.

Prvu skupinu čini 26 ispitanika – polaznika tečaja na razini A1. Riječ je o Erasmus dolaznim studentima na Sveučilištu J. J. Strossmayera. U toj je skupini 20 ispitanica i šest ispitanika, prosječna je dob svih ispitanika 21 godina, a došli su iz Mađarske (1), Njemačke (2), Francuske (4), Italije (3), Poljske (2), Litve (4), Turske (5), Armenije (3) i Afganistana (1). U Hrvatskoj u trenutku provedbe istraživanja proveli su prosječno četiri mjeseca.

Drugu skupinu čini osam⁵ ispitanika – polaznika tečaja na razini B2. Riječ je o polaznicima programa cjeloživotnog učenja *Hrvatski jezik za strance* na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. U toj je skupini sedam ispitanica i jedan ispitanik, prosječna je dob svih ispitanika 39 godina, a došli su iz Argentine, Perua, Libanona, Palestine, Rusije, Venezuele, Litve i s Filipina. U Hrvatskoj su u trenutku provedbe istraživanja proveli prosječno tri godine.

Za istraživanje su odabrane dvije grupe s razmakom od dvije razine učenja, različite dobi i motivacije za učenje, da bi se vidjelo utječe li na zanimanje polaznika za sociokulturne teme razina ovladanosti jezikom i vrijeme provedeno u Hrvatskoj.

3.2. Metodologija

Istraživanje je provedeno upitnikom na engleskom jeziku koji se sastojao od osam skupina pitanja. Prva skupina pitanja odnosila se na opće podatke o polaznici-

⁵ Nerazmjer u broju ispitanika u dvjema skupinama posljedica je manjeg broja polaznika tečajeva na višim razinama učenja prema ZEROJ-u.

ma kao što su dob, spol, vrijeme provedeno u Hrvatskoj, materinski jezik, država iz koje su došli. U drugom pitanju predviđeno je da ispitanici na skali od pet stupnjeva (od „uopće nije važno“ do „jako važno“) ocijene, odnosno rangiraju tri područja učenja inoga jezika: komunikacijske vještine, jezično, odnosno gramatičko gradivo i kulturološke informacije, a trećom je skupinom pitanja provjereno jesu li se ispitanici prije dolaska u Hrvatsku sami informirali o svakodnevnim navikama Hrvata, kulturi i povijesti te kakav je bio njihov stav o Hrvatskoj prije dolaska. Slijedi niz kulturoloških tema za koje su ispitanici trebali označiti smatraju li ih važnima, potom skupina pitanja koja se odnose na zadovoljstvo sociokulturnim informacijama koje su ispitanici dobili tijekom tečaja i skupina pitanja koja se odnose na ishode učenja vezane uz sociokulturna znanja. Uz ta pitanja bili su ponuđeni odgovori „Da, vrlo sam zadovoljan/na“, „Prilično sam zadovoljan/na“, „Nisam baš zadovoljan/na“ ili „Uopće nisam zadovoljan/na“. Upitnik je zaključen ukupnom ocjenom tečaja na ljestvici od 1 do 4 pri čemu je 1 vrlo negativan stav, 2 negativan, 3 pozitivan i 4 vrlo pozitivan stav te prijedlogom sociokulturnih tema koje bi mogle biti više zastupljene u poučavanju.

Popunjavanje anketnog upitnika provedeno je kao zadnja aktivnost na oba tečaja, uz nazočnost nastavnika koji je održavao nastavu na tečajevima, dakle nakon održanih svih sati predviđenih planom i programom te nakon završnoga ispita, na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, kada su polaznici došli po potvrde o položenom ispitu. Provedeno je grupno anketiranje, a zbog relativno malog broja ispitanika, bilo je moguće dati i dodatna objašnjenja vezana uz upitnik ondje gdje su to polaznici zahtijevali. Polaznici su u potpunosti bili upoznati s ciljem istraživanja. Budući da su u trenutku ispitivanja bile provedene sve predviđene aktivnosti na tečaju, uključujući i ispit, te su polaznici tada već bili upoznati i sa svojim uspjehom na ispitu, pretpostavlja se da su u anketnom upitniku davali iskrene odgovore, a ne one koje su smatrali poželjnima.

U sljedećem potpoglavlju bit će tablično prikazani kvantitativni podaci, dok će kvalitativna analiza biti izložena u raspravi.

3.3. Rezultati

Rezultati istraživanja bit će u nastavku prikazani tablično, zasebno za svaku grupu ispitanika. U tablicama 2.1. i 2.2. predočene su ocjene važnosti pojedinih područja ovladavanja inim jezikom.

Tablica 2.1. Važnost područja ovladavanja inim jezikom (razina A1)

	uopće nije važno	nije važno	niti je važno niti nevažno	važno	jako važno
Komunikacijske vještine	0	0	0	0	26 (100%)
Jezično (gramatičko) gradivo	0	0	0	5 (19%)	21 (81%)
Kulturološke informacije	0	0	0	2 (8%)	24 (92%)

Tablica 2.2. Važnost područja ovladavanja inim jezikom (razina B2)

	uopće nije važno	nije važno	ni je važno ni je nevažno	važno	jako važno
Komunikacijske vještine	0	0	0	0	8 (100%)
Jezično (gramatičko) gradivo	0	0	0	2 (25%)	6 (75%)
Kulturološke informacije	0	0	0	0	8 (100%)

Tablicom 3 prikazani su rezultati o informiranju o životu u Hrvatskoj, njezinoj povijesti i kulturi prije dolaska.

Tablica 3. Informiranje o životu u Hrvatskoj, povijesti i kulturi prije dolaska

Skupina	Nisam se informirao/la	Informirao/la sam se
A1	0	26 (100%)
B2	0	8 (100%)

U tablici 4 prikazuju se stavovi ispitanika o Hrvatskoj prije dolaska.

Tablica 4. Stavovi o Hrvatskoj prije dolaska

Skupina	vrlo negativan stav	negativan stav	pozitivan stav	vrlo pozitivan stav
A1	0	2 (8%)	20 (77%)	4 (15%)
B2	0	0	8 (100%)	0

Tablica 5 prikazuje niz ponuđenih kulturoloških tema za koje su ispitanici označavali smatraju li ih važnima i zanimljivima u procesu ovladavanja hrvatskim kao inim jezikom. Bilo je moguće označiti više tema.

Tablica 5. Važnost kulturoloških tema

Tema	A1	B2
svakodnevni život	26 (100%)	8 (100%)
uvjeti života	20 (77%)	8 (100%)
vrijednosti, uvjerenja i stavovi (tradicija, povijest, zanimanja, geografski podaci, gospodarstvo, obrazovni sustav...)	26 (100%)	8 (100%)
govor tijela	26 (100%)	8 (100%)
društvene konvencije	19 (73%)	8 (100%)
ritualna ponašanja	10 (38 %)	5 (63%)

Slijede rezultati koji se odnose na skupinu pitanja vezanih uz kulturološke informacije koje su ispitanici dobili tijekom tečaja.⁶ Polaznici su vrlo visokim postocima ocijenili i ta područja. Rezultati po skupinama prikazani su u tablicama 6.1. i 6.2.

Tablica 6.1. Zadovoljstvo polaznika kulturološkim informacijama koje su dobili tijekom tečaja (A1)

Pitanje	Uopće nisam zadovoljan/na	Nisam baš zadovoljan/na	Prilično sam zadovoljan/na	Da, vrlo sam zadovoljan/na
Jeste li zadovoljni količinom kulturoloških informacija?	0	0	6 (23%)	20 (77%)
Jeste li zadovoljni vremenom kada su informacije uključene u nastavu?	0	0	0	26 (100%)
Jeste li zadovoljni kvalitetom kulturoloških informacija?	0	0	0	26 (100%)

Tablica 6.2. Zadovoljstvo polaznika kulturološkim informacijama koje su dobili tijekom tečaja (B2)

Pitanje	Uopće nisam zadovoljan/na	Nisam baš zadovoljan/na	Prilično sam zadovoljan/na	Da, vrlo sam zadovoljan/na
Jeste li zadovoljni količinom kulturoloških informacija?	0	0	2 (25%)	6 (75%)
Jeste li zadovoljni vremenom kada su informacije uključene u nastavu?	0	0	0	8 (100%)
Jeste li zadovoljni kvalitetom kulturoloških informacija?	0	0	0	8 (100%)

Slijede rezultati vezani uz ishode učenja, odnosno utjecaj dobivenih kulturoloških informacija na razvoj sociokulturne kompetencije.

⁶ Nastava se na programima *Hrvatski za strance* na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku na svim razinama izvodi prema Croaticumovim udžbenicima, uz dodatne materijale koje nastavnici pripremaju.

Tablica 7.1. Ishodi učenja (A1)

Pitanje	Uopće nisam zadovoljan/na	Nisam baš zadovoljan/na	Prilično sam zadovoljan/na	Da, vrlo sam zadovoljan/na
Jeste li zadovoljni tečajem u odnosu na razvoj Vaše sociokulturne kompetencije u hrvatskom kao inom jeziku?	0	0	6 (23%)	20 (77%)
Jeste li zadovoljni tečajem u smislu poticaja za daljnje istraživanje hrvatskih kulturoloških tema?	0	0	0	26 (100%)

Tablica 7.2. Ishodi učenja (B2)

Pitanje	Uopće nisam zadovoljan/na	Nisam baš zadovoljan/na	Prilično sam zadovoljan/na	Da, vrlo sam zadovoljan/na
Jeste li zadovoljni tečajem u odnosu na razvoj Vaše sociokulturne kompetencije u hrvatskom kao inom jeziku?	0	0	0	8 (100%)
Jeste li zadovoljni tečajem u smislu poticaja za daljnje istraživanje hrvatskih kulturoloških tema?	0	0	0	8 (100%)

Među kulturološkim temama koje su ispitanici predložili za detaljnije predstavljanje u okviru nastave hrvatskoga kao inoga jezika na razini A1 našli su se obrazovni sustav, zanimanja i mogućnost zapošljavanja u Hrvatskoj, dok su na razini B2 ispitanici kao zanimljive teme o kojima bi voljeli čuti više naveli povijest, arheologiju i obrazovni sustav.

Polaznici su u nastavku izrazili svoj općeniti stav o tečaju. Rezultati su u skladu s odgovorima na druga pitanja, odnosno visoke ocjene kojima su polaznici ocjenjivali pojedine segmente tečaja objedinjene su i u ukupnoj ocjeni tečaja na kraju upitnika. Rezultati su prikazani u tablici 8.

Tablica 8. Stav polaznika o tečaju

Skupina	vrlo negativan stav	negativan stav	pozitivan stav	vrlo pozitivan stav
A1	0	0	3 (12%)	23 (88%)
B2	0	0	0	8 (100%)

Naposljetku, polaznici su izrazili svoj trenutačni stav o Hrvatskoj.

Tablica 9. Trenutačni stav o Hrvatskoj

Skupina	vrlo negativan stav	negativan stav	pozitivan stav	vrlo pozitivan stav
A1	0	0	10 (38%)	16 (62%)
B2	0	0	2 (25%)	6 (75%)

Kvantitativni rezultati bit će analizirani u nastavku.

4. Rasprava

Rezultati istraživanja prikazani u prethodnom potpoglavlju potvrđuju teze koje se o nastavi inih jezika pojavljuju u glotodidaktičkoj literaturi. Ovladavanje gramatikom više nije primarni i jedini cilj nastave inih jezika, a neki ispitanici, razvidno je iz tablica 2.1. i 2.2. ovladavanje komunikacijskim i sociokulturnim vještinama smatraju i važnijima (petina ispitanika na razini A1 i četvrtina ispitanika na razini B2). Ispitanici obiju grupa među temama koje se obrađuju u analiziranim udžbenicima i na nastavi kao manje važnu istaknuli su ritualna ponašanja (vjerski običaji i obredi, rođenje, vjenčanje, smrt, proslave, svečanosti i slično), a među temama koje ih posebno zanimaju obje skupine ispitanika istaknule su hrvatski obrazovni sustav. S obzirom na razliku u godinama prve i druge skupine ispitanika koja uvjetuje različite životne izazove i interese, prosječno mlađu skupinu (A1) zanimaju i mogućnosti zapošljavanja u Hrvatskoj, dok se prosječno starija skupina ispitanika (B2) zanima za povijest i arheologiju u Hrvatskoj. Navedeni su rezultati potvrdili i treću istraživačku hipotezu postavljenu u uvodnom dijelu ovoga rada – ispitanici žele biti upoznati sa sociokulturnim činjenicama jednako na svim razinama učenja – čime se još jednom nameće zaključak o novim smjerovima kojima bi nastava inih jezika, ako već nije, trebala krenuti.

U tablicama 6.1. i 6.2. te 7.1. i 7.2. razvidno je da su ispitanici u vrlo visokim postocima izrazili zadovoljstvo sociokulturnim informacijama te ishodima učenja koje su dobili i razvili tijekom tečaja, što potvrđuje zaključak donesen na temelju analize sociokulturnih informacija u udžbenicima o njihovoj modernizaciji, detaljnom promišljanju te sustavnom planiranju i tog segmenta komunikacijske kompetencije. Sociokulturne su teme i informacije u udžbenicima raznovrsnije, nisu u funkciji isključivo razvoja drugih kompetencija, a to potvrđuje i zadovoljstvo ispitanika tim segmentom poučavanja.

Teorijski modeli učenja inoga jezika vrlo su raznorodni, a među često navođene ubraja se socioedukacijski model R. Gardnera (1985). Uspostavljajući izravnu i jasnu vezu s empirijskim istraživanjima, Gardner razvija model koji se sastoji od četiri glavna dijela: prethodnih, odnosno ulaznih činitelja, koji se dijele na biološke i iskustvene, individualnih razlika, konteksta u kojemu se jezik uči te rezultata učenja. Dob i spol najvažniji su biološki prethodni činitelji, a ranija iskustva u učenju važan su iskustveni ulazni činitelj. Individualne činitelje Gardner dijeli na kognitivne – inteligencija, jezična sposobnost i strategije učenja – te afektivne, koji podrazumijevaju one relevantne emocionalne karakteristike učenika koje određuju njegovu reakciju na situaciju učenja drugoga jezika. Među njima ističu se stavovi, motivacija i strah od jezika. Prema socioedukacijskom modelu stavovi utječu na motivaciju, odnosno predstavljaju njezinu afektivnu osnovu na temelju koje se motivacija održava (Mihaljević Djigunović 1998: 12–13). Dakle, nastava inoga jezika mora se oblikovati i na temelju učenikove perspektive, a stavovi i motivacija za učenje pritom se nameću kao važniji izvor podataka za teoriju učenja jezika nego njegova formalna svojstva. U formalnom kontekstu kognitivni činitelji olakšavaju prijenos nastavnog materijala, a afektivni određuju učenikovu reakciju na sredinu u kojoj uči jezik (Mihaljević Djigunović 1998: 17). Dakle, afektivni činitelji procesu učenja doprinose jednako kao i kognitivni. Ciljevi osobe koja počinje učiti strani jezik također se mogu podijeliti u dvije skupine, što ujedno predstavlja i dvije vrste motivacije: integrativna ili uklopna motivacija proizlazi iz pozitivnog stava prema govornicima stranoga jezika, odnosno iz želje da se pojedinac uklopi u društvo govornika stranoga jezika koji uči, te instrumentalna ili uporabna motivacija koja učenje stranoga jezika povezuje s pragmatičnim ciljevima kao što su bolji posao, veća plaća, školovanje, polaganje ispita i sl. Pozitivni stavovi sudionika istraživanja o nastavi, ali i o Hrvatskoj općenito, odražavaju se, dakle, i na motivaciju za ovladavanje jezikom. Posebno su, s afektivnog i motivacijskog stajališta, zanimljivi stavovi ispitanika o Hrvatskoj prije dolaska i na kraju tečaja (tablica 4 i tablica 9). Negativni su stavovi s početka boravka u Hrvatskoj promijenjeni tijekom tečaja u pozitivne na razini A1, a pozitivni stavovi većine ispitanika na razini B2 promijenjeni su u vrlo pozitivne. Kada je riječ o vrsti motivacije sudionika istraživanja, inicijalno je ona vjerojatno bila gotovo isključivo instrumentalna, odnosno uporabna, dok s vremenom, i s promjenom stavova o Hrvatskoj općenito, ona evoluirala i u integrativnu pri čemu se potonja vrsta motivacije u značajnijem intenzitetu može očekivati na razini B2 jer je riječ o polaznicima koji već neko vrijeme žive u Hrvatskoj i tu planiraju i ostati, za razliku od kratkotrajne mobilnosti polaznika tečaja na razini A1. Promjena stava te pozitivni stavovi

o nastavi potvrđuju i četvrtu istraživačku hipotezu – sociokulturne činjenice utječu na razvijanje pozitivnih stavova, a s time i na održavanje motivacije za ovladavanje inim jezikom – pri čemu se stavovi i motivacija međusobno generiraju. Zadovoljstvo nastavom i uspjehom na nastavi potiče pozitivne stavove koji potom razvijaju i održavaju i motivaciju za učenje te ustrajnost u ovladavanju jezikom⁷ (Mikić Čolić 2017).

Na temelju svih iznesenih rezultata istraživanja te predstavljenih teorijskih modela još se jednom nameće zaključak o ovladavanju inim jezikom kao kompleksnom procesu koji s jedne strane ovisi o ulaznim činiteljima polaznika – o inteligenciji, jezičnoj sposobnosti i strategijama učenja – a s druge o nastavi – o nastavnim materijalima, atmosferi i podršci u učionici, kohezivnoj grupi te, najvažnije, o nastavniku koji sve nabrojane segmente mora uravnotežiti i implementirati.

5. Zaključak

Budući da se uspješna komunikacija ne događa izvan konteksta te izvan korisnika jezika, komunikacijska kompetencija sadržava komponentu koja obuhvaća sposobnost korisnika jezika da zna što reći, kako to reći, komu i u kojoj komunikacijskoj situaciji. Ta se komponenta komunikacijske kompetencije različito određuje i naziva: sociolingvistička kompetencija, sociokulturna, pragmatička, interakcijska, akcijska, interlokucijska i funkcionalna, interkulturalna kompetencija (Pavičić Takač i Bagarić Medve 2013). S obzirom na predmet istraživanja u ovome radu, dana je prednost terminu sociokulturna kompetencija – znanja i vještine koje zahtijeva socijalna dimenzija uporabe jezika. Da bi se upoznao jezik kojim govori neki narod, potrebno je poznavati i kulturu toga naroda. Svaki se narod razlikuje od drugoga po svakodnevnom životu, uvjetima života, međuljudskim odnosima, vjerovanjima, konvencijama, ritualima itd. Istraživanje se u ovome radu sastojalo od dva dijela. U prvome dijelu istraženi su zastupljenost i područja sociokulturnih znanja u udžbenicima hrvatskoga kao inoga jezika. U drugom dijelu istraženi su stavovi polaznika tečajeva hrvatskoga kao inoga jezika o važnosti sociokulturnih znanja u procesu ovladavanja jezikom te ulozi tih znanja u stvaranju i održavanju motivacije za učenje inoga jezika. U istraživanje se krenulo s ciljem analize i pregleda sociokulturnih informacija u udžbenicima za učenje hrvatskoga kao inoga jezika na svim razinama prema ZEROJ-u, čija je svrha utvrđivanje prate li udžbenici najnovije spoznaje o poučavanju inih jezika te potrebe samih učenika. Drugi je smjer bio analiza stavova učenika o sociokulturnim sadržajima koji se (ne) poučavaju te njihov utjecaj na razvoj i održavanje motivacije za ovladavanje inim jezikom. Rezultati analize sociokulturnih znanja u udžbenicima pokazuju da su udžbenici za učenje hrvatskoga kao inoga modernizirani, teme su raznovrsne i sociokulturni sadržaji nisu u funkciji isključivo razvijanja drugih jezičnih kompetencija. Većini udžbenika nekada se mogla prigovoriti zagrebocentričnost (Novak Milić i Gulešić Machata 2006), a novi je smjer

⁷ Takvom zaključku doprinosi i činjenica da svi ispitanici na razini B2 tečajeve na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku pohađaju od razine A1.

oblikovanja udžbenika naznačen našim prvim regionalnim udžbenikom – *Prijedimo na ti 1* – čija je „radnja“ smještena u Split i na ostale tipične dalmatinske *topose*. Takav je način oblikovanja udžbenika preslikan i na jezičnu razinu pa udžbenik donosi riječi tipične za splitski urbani govor, čime je prevladan još jedan nedostatak tradicionalnih udžbenika – usredotočenost na poučavanje isključivo standardnoga idioma.

Istraživanje stavova o važnosti sociokulturnih znanja u nastavi inoga jezika potvrdilo je da poučavanje jezika treba krenuti novim smjerom te da je, uslijed povećane globalne mobilnosti, ovladavanje gramatikom prestalo biti prvi i jedini cilj nastave inih jezika, a naglasak se stavlja na komunikacijske vještine i sociokulturnu kompetenciju. Razvijanje pozitivnih stavova prema jeziku, kulturi i narodu koji tim jezikom govori, uz stjecanje i razvoj gramatičke kompetencije, generira i motivaciju za njegovo učenje.

Na temelju rezultata analiza u ovome radu može se zaključiti da se trendovi u glotodidaktici mijenjaju pa bi te promjene trebalo pratiti i primjerenim nastavnim materijalima, udžbenicima i metodama. I dalje naglasak treba stavljati na „decentralizaciju“, odnosno regionalizaciju sociokulturnih znanja, a svakako treba imati u vidu i udžbenike pisane i oblikovane za ciljne govornike i kulture jer je upravo inzistiranje na suodnosu polazišne i ciljne kulture i njihovo uspoređivanje jedan od uspješnijih pristupa u poučavanju i razvijanju interkulturalnosti.

Literatura

- Bagarić, Vesna i Jelena Mihaljević Djigunović. 2007. „Definiranje komunikacijske kompetencije.“ *Metodika*, 8, 1, 84–93.
- Byram, Michael. 2009. „Intercultural Competence in Foreign Languages.“ U *The SAGE Handbook of Intercultural Competence*, uredila Deardorff, Darla K. 321–332. California: SAGE Publications.
- Cvikić, Lidija. 2012. „Višejezičnost i višekulturalnost – aktivnost izrade jezičnoga portreta.“ U *Inojezični učenik u okruženju hrvatskoga jezika*, uredile Česi, Marijana, Lidija Cvikić i Sanja Milović. 141–144. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Deardorff, Darla K. 2006. „Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization.“ *Journal of Studies in International Education*, 10, 3, 241–266.
- Fantini, Alvino E. 2009. „Exploring intercultural competence: developing, measuring and monitoring.“ 1–4.
- https://www.nafsa.org/_/File/_/_exploring_intercultural_competed_developing.pdf (pristupljeno 28. ožujka 2022).
- Gardner, Robert C. 1985. *Social Psychology and Second Language Learning – The Role of Attitudes and Motivation*. London: Edward Arnold.
- Gulešić Machata, Milvia. 2013. „Sociokulturna kompetencija.“ U *Hrvatski B1: Opisni okvir referentne razine B1*, uredile Grgić, Ana, Milvia Gulešić Machata i Iva Nazalević Čučević. 245–256. Zagreb: FF press.

- Gulešić Machata, Milvia. 2015. „Sociokulturna kompetencija.“ U *Hrvatski B2: Opisni okvir referentne razine B2*, uredile Gulešić Machata, Milvia i Ana Grgić. 387–403. Zagreb: FF press.
- Gulešić Machata, Milvia. 2017. „Sociokulturna kompetencija.“ U *Hrvatski A2: Opisni okvir referentne razine A2*, uredile Grgić, Ana i Milvia Gulešić Machata. 217–230. Zagreb: FF press.
- Jelaska, Zrinka i sur. 2005. *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Malić, Josip. 1986. *Koncepcija suvremenog udžbenika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mihaljević Djigunović, Jelena. 1998. *Uloga afektivnih faktora u učenju stranog jezika*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Mikić Čolić, Ana. 2017. „Uloga afektivnih činitelja u intenzivnom učenju hrvatskoga kao stranog jezika.“ *Strani jezici*, 46, 1–2, 5–22.
- Novak Milić, Jasna i Milvia Gulešić Machata. 2006. „Međukulturna kompetencija u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika.“ *Lahor*, 1, 69–80.
- Novak Milić, Jasna. 2012. „Međukulturna komunikacijska kompetencija i inojezični hrvatski u okruženju hrvatske škole.“ U *Inojezični učenik u okruženju hrvatskoga jezika*, uredile Česi, Marijana, Lidija Cvikić i Sanja Milović. 61–66. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Pavičić Takač, Višnja i Vesna Bagarić Medve. 2013. *Jezična i strategijska kompetencija u stranome jeziku*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Petravić, Ana. 2016. *Međukulturna kompetencija u nastavi stranih jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Poljak, Vladimir. 1980. *Didaktičko oblikovanje udžbenika i priručnika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Tufekčić, Adnan. 2012. „Basic determinants of producing a modern textbook.“ *Metodički obzori*, 7, 2, 119–126.
- Zajednički europski referentni okvir za jezike*. 2005. Zagreb: Školska knjiga.

Izvori:

- Barešić, Jasna. 2010. *Dobro došli 1: Udžbenik i rječnik za učenje hrvatskoga jezika za strance*. Zagreb: Školska knjiga.
- Barešić, Jasna. 2007. *Dobro došli 2: Udžbenik za učenje hrvatskoga jezika za strance*. Zagreb: Školska knjiga.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata i Sanda Lucija Udier. 2013. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga jezika za više početnike (A2–B1)*. Zagreb: FF press.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata i Sanda Lucija Udier. 2014. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga jezika za niži srednji stupanj (B1–B2)*. Zagreb: FF press.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata i Sanda Lucija Udier. 2015. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika (B2)*. Zagreb: FF press.

- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata, Dinka Pasini i Sanda Lucija Udier. 2015. *Hrvatski za početnike 1, Udžbenik i rječnik*. Zagreb: FF press.
- Korljan Bešlić, Josipa i Helena Burić. 2020. *Prijeđimo na ti 1*. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet.
- Kosovac, Vesna i Vida Lukić. 2011. *Učimo hrvatski 2, udžbenik s vježbenicom*. Zagreb: Centar za strane jezike, Školska knjiga.
- Kosovac, Vesna i Vida Lukić. 2013. *Učimo hrvatski 1, udžbenik s vježbenicom*. Zagreb: Centar za strane jezike, Školska knjiga.
- Kostrenčić, Višnja, Miljenko Kovačiček i Vida Lukić. 2009. *Učimo hrvatski 3*. Zagreb: Centar za strane jezike, Školska knjiga.
- Udier, Sanda Lucija. 2014. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika (B2–C1)*. Zagreb: FF press.

Sociocultural competence in Croatian as a foreign language

Language ability, defined from a communication point of view, means the ability of a language user to know what to say and how to say it in a particular communication context. Thus, the user of the language must know how to use the language in a way that is acceptable in a particular social and cultural environment. Elements of this competence are most often called sociocultural or intercultural competence. This competence is an integral part of communication competence, and implies knowledge of the specifics of society and its culture. The research in this paper consists of two parts. In the first part, the representation and areas of sociocultural knowledge in textbooks of Croatian as a foreign language will be explored. The second part involves researching the attitudes of participants in Croatian as a foreign language on the importance of sociocultural knowledge in the process of mastering the language and the role of this knowledge in creating and maintaining motivation to learn a foreign language. The research will be conducted with a questionnaire on 34 respondents who attend Croatian as a foreign language courses at levels A1 and B2 at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Osijek.

Keywords: *sociocultural competence, Croatian as a foreign language, textbooks for learning Croatian as a foreign language, motivation*